Johannes KABATEK

Determinare şi cadru: după 60 de ani

J. K. – (născut la 31 martie 1965, la Stuttgart, Germania). Profesor universitar, doctor, şeful Catedrei de limbi romanice a Universității din Zürich, Elveția. A studiat filologie romanică, ştiințe politice şi muzicologie la Universitatea „Eberhard Karls" din Tübingen, unde a fost discipol al maestrului Eugeniu Coşeriu şi al lui Brigitte Schlieben-Lange. În prezent este unul dintre cei mai mari promotori ai lingvisticii coşeriene, director al Arhivelor Eugeniu Coşeriu. Este membru al Academiei Regale din Spania (2016) și al Academiei Regale din Galiția (2002), doctor honoris causa la Universitatea „Ştefan cel Mare", Suceava (2016).

1. Introducere

Una dintre lucrările cele mai importante din prodigioasa perioadă coşeriană de la Montevideo este articolul *Determinare şi cadru*, publicat în „Romanistisches Jahrbuch" în 1955-56.[1] Aici apare faimoasa inversiune a doctrinei atribuite lui Saussure şi tot aici Coşeriu pune sub semnul întrebării întâietatea conceptului de *langue*, dându-i prioritate absolută *vorbirii*; aici Coşeriu prezintă o întreagă teorie a determinării nominale şi tot aici pune bazele, prin intermediul conceptului de *cadre*, a ceea ce mai târziu va numi *lingvistica textului*, acea lingvistică a nivelului individual atât de diferită de „gramatica transfrastică" a altor medii şi, în acelaşi timp, atât de relaționată cu ceea ce se va numi lingvistică *pragmatică*. Este cu adevărat excepțional că tocmai conceptul de *cadru*, pe care l-a elaborat plecând de la Bühler (1934), intră în manualele de pragmatică actuale (cf., în schimb, de exemplu, Escandell Vidal 2006, 31-32). Totuşi, există diverse lucrări scrise de autori actuali care aplică conceptul de *cadre* la aspecte concrete (cf. Kirstein 1997, Aschenberg 1999, Kabatek 2005). Alții reiau aspecte ale teoriei determinării (Wall 2015). Cu toate acestea, cu excepția romanisticii, concepțiile lui Coşeriu au trecut în mare măsură neobservate, şi până în

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

prezent lipsește un studiu sistematic al anvergurii și al limitelor acestei lucrări de pionierat și al relației sale cu evoluția viitoare a pragmaticii.

În paginile care urmează nu voi putea oferi un astfel de studiu sistematic, dar voi pune, în acest sens, două întrebări:

– care este locul studiului *Determinare și cadru* în interiorul traiectoriei teoriei limbajului a lui Coșeriu?
– care este impactul pe care l-a avut acest text în lingvistică?

Datorită faptului că suntem la o sută de ani de la publicarea volumului *Cours de linguistique générale,* iar ideile *Cursului* sunt punctul de plecare al reflecțiilor coșeriene din *Determinare și cadru*, îmi permit să încep cu niște comentarii despre relația dintre Coșeriu și Saussure.

2. **Coșeriu și Saussure**

În 1916 discipolii lui Ferdinand de Saussure publică faimoasa compilație a celor trei cursuri de lingvistică generală, predate de profesorul genevez în 1906-1907, 1908-1909 și 1910-1911 (Saussure 1916/1972). Plecând de la textul *Cursului*, se dezvoltă diferite școli structuraliste, bineînțeles nu cu referință exclusivă la Saussure, ci și la alți lingviști ai epocii și de la sfârșitul secolului anterior, dar preluând ideile expuse în *Curs* drept punct de plecare. Fără *CLG*, sunt de neconceput atât concepțiile Școlii lingvistice de la Praga despre fonologie, cât și ideile Școlii glosematice din Copenhaga; atât orientările structuraliste europene, cât și cele din alte locuri, inclusiv teoria genurilor discursive atribuită lui Bahtin. În cazul lui Coșeriu, practic toate concepțiile fundamentale ale anilor 1950, tot fundamentul propriei teorii a limbajului se dezvoltă într-un dialog continuu cu Saussure: Saussure din *Curs*, bineînțeles, un Saussure care oferă un sistem clar și radical și căruia Coșeriu poate să-i opună propria concepție. Totuși, după un secol, grație lucrărilor lui Godel și Engler și a unei întregi tradiții de critică textuală care a încercat să-l recupereze pe adevăratul Saussure față de „falsificarea" editorilor săi [2], știm că adevăratul Saussure probabil nu ar fi nici atât de tranșant, nici atât de radical și că unele dintre ideile cele mai discutate ale *Cursului* (precum separarea clară dintre *langue* și *parole* sau dintre *sincronie* și *di-*

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

acronie) au fost prezentate într-o manieră atât de unitară de editori, în timp ce în manuscrisele lui Saussure și ale asistenților la cursurile sale se găsesc alte concepții: în parte distincte, în parte mai puțin emblematice [3]. Știm acum că ultima frază a *Cursului* a fost adăugată cu litere cursive de către editori și că ideea primatului clar al lui *langue* față de *parole* se pare că niciodată nu a fost postulată atât de tranșant de Saussure însuși.

Când Coșeriu și-a dezvoltat propria concepție asupra limbajului, nu se cunoșteau încă nici manuscrisele discipolilor, nici numeroasele surse ale filologiei saussuriene. Lingvistica lui Coșeriu este o lingvistică care pleacă de la *Curs*, nu de la o exegeză critică ce își propune să ajungă la „adevăratul Saussure". De aceea, noile descoperiri ale criticii saussuriene nu impun o modificare a ideilor coșeriene, întrucât în ele contrastează un Saussure fictiv față de un edificiu propriu, și ceea ce contează la Coșeriu este această concepție proprie. Ba mai mult: probabil a fost mai ușor și mai eficace să se dezvolte concepția proprie a lui Coșeriu față de *Curs* și ar fi fost mai difícil față de adevăratul Saussure. *Cursul*, cu principiile sale radicale, oferă un contrast potrivit pentru critică. În acest sens, Coșeriu are nevoie de „son Saussure"[4] drept sursă pentru stabilirea de opoziții. Așa cum saussurianismul actual încearcă să caute în adevăratul Saussure o oglindă a concepțiilor proprii, Coșeriu vedea în Saussure din *Curs* un interlocutor demn de tot respectul, care îi permitea dezvoltarea fertilă de idei în parte opuse, în parte complementare.

3. **Determinare și cadru**

3.1. *Determinare și cadru* se publică, cu subtitlul „Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii", în 1955, în „Romanistisches Jahrbuch", una dintre revistele clasice ale romanisticii. Ne aflăm în atât de pomenita epocă glorioasă de la Montevideo, în care văd lumina zilei opere cu adevărat fundamentale precum *Sistema, norma y habla*, *Forma y sustancia en los sonidos del lenguaje*, *La geografía lingüística* și *Sincronía, diacronía e historia* [5], și se pregătesc marile manuscrise, încă nepublicate, *Teoría lingüística del nombre propio* și *La corrección idiomática*. Este epoca în care Coșeriu își organizează edificiul său te-

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

oretic și inițiază o serie de măsuri strategice pentru a-l face cunoscut în lume. Mijlocul cel mai important pentru difuzare este poșta: în fața unei biblioteci aproape goale în Universidad de la República din Montevideo, Coșeriu organizează, cu o serie de discipoli și după modelul pe care l-a adus de la Milano, un cerc lingvistic cu o serie proprie de publicații. Acestea se trimit unei liste exhaustive de instituții și lingviști de renume ai epocii, cerându-le schimbul de publicații și îndeplinind astfel un dublu obiectiv: încet-încet se umplea biblioteca și se răspândeau propriile idei produse în epoca Montevideo. Nu puține dintre lucrările care se publică sunt ale lui Coșeriu însuși, împreună cu cele ale altor lingviști din jurul său[6].

A doua măsură este prezența internațională, la congrese și întâlniri în universități sud-americane și, mai rar, europene[7].

Determinare și cadru este o lucrare excepțională în comparație cu altele de epocă, cel puțin cu cele care se editează în Germania. Dar se publică în spaniolă și Coșeriu însuși obișnuia să se lamenteze pe tema „hispanica non leguntur"[8]. Textul abordează, după cum știm, o temă de mare complexitate, ceea ce a făcut dificilă receptarea ei. A contribuit, într-adevăr, la faima mondială a lui Coșeriu întrucât, asemeni celorlalte texte ale sale din epocă (și asemeni operei coșeriene în general), impunea respect datorită argumentării sale clare și convingătoare, însoțită de o mare cantitate de înțelepciune și cunoștințe lingvistice. Dar, în mod curios, nu a avut un ecou asemănător altor opere precum *Sistema, norma y habla* sau *Sincronía, diacronía e historia.* Și, deși era vorba de o lucrare care mergea, în multe sensuri, „dincolo de structuralism", nu a servit pentru a evita caracterizarea generală a lui Coșeriu drept structuralist, probabil și pentru că în anii europeni ai decadei următoare, în faimoasele sale lucrări de semantică – publicate, de această dată, în franceză –, Coșeriu elabora chiar o ramură a analizei structurale, fără a continua, pentru moment, cu lingvistica vorbirii. Doar mult mai târziu va relua tema, ca reacție la *lingvistica textului* creată în mediul academic german începînd cu anii '70, pentru a cere recunoașterea primatului propriei sale *lingvistici a textului*, schițată chiar în studiul din 1955, care în mod evident se referea la altceva decât la gramatica textului a lui Weinrich și a altora, dar care avea același nume[9].

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Nu înseamnă că *Determinare și cadru* nu a avut succes sau nu a fost citat: ceea ce distinge acest text de altele din perioada respectivă este că ideile de bază, față de *Sistem, normă și vorbire* sau alte varietăți schițate în *Geografia lingvistică*, nu au intrat, la prima vedere, în canonul lingvisticii romanice și generale. Odată l-am întrebat pe Coșeriu însuși despre cauzele acestui fapt[10]:

Domnul J. Kabatek și magistrul E. Coșeriu

J.K.: Cazul studiului *Determinare și cadru* pune probabil o problemă interesantă. Acest studiu este, cu siguranță, unul dintre cele mai importante din seria operelor de început, dar poate și opera cea mai puțin înțeleasă și cea mai puțin luată în considerație. *Sistem, normă și vorbire* este poate eseul cel mai cunoscut și mai acceptat de toți, care a și început a face parte, foarte rapid, din știința canonică generală. *Sincronie, diacronie și istorie* deja este mai puțin răspândit, dar, cel puțin printre cei care se ocupă de problema schimbării lingvistice, este general cunoscut. Și invers, *Determinare și cadru* este frecvent citat, este adevărat, dar de puține ori asumat sau dezvoltat cu adevărat. Găsiți o explicație pentru aceasta?

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

La care Coșeriu răspunde:

E.C.: Înainte de toate, acest fapt este, din păcate, relaționat cu tipul de text. Este un întreg tratat condensat într-un studiu. Totul este atât de comprimat, încât se poate înțelege cu dificultate. Acum am scris, cu puțin timp în urmă, un studiu despre deixis, în care, printre altele, explic că *Determinare și cadru* a fost elaborat cu un anume scop, întrucât voiam doar să demonstrez în ce măsură numele proprii sunt nume individuale, și de aceea mă interesa principiul individuației și cel al individualizării istorice. Exemplele sunt, aproape toate, relaționate chiar cu numele proprii, adică, de pildă, nu cu tot ceea ce Wittgenstein afirmă, ci doar cu observația sa după care, în Iulius Caesar, „Caesar" este un semn în interiorul altui semn.

În consecință, *Determinare și cadru* este, în primul rând, extrem de dens și ar fi necesară scrierea unui amplu tratat pe această temă. În al doilea rând, totul fusese spus, cum se zice, cu privire la interpretările numelor proprii. Și, în al treilea rând, pe vremea aceea, totul era complet nou și continuă să fie, întrucât în lingvistică era prima oară când *textul* apărea ca obiect al unei lingvistici autonome. Acest lucru a și fost constatat în recenzii; astfel, Karl Horst Schmidt observa, cu multă perspicacitate, că în acest studiu se găsește deja o anticipare timpurie a lingvisticii textului. Aici ia naștere, pentru prima oară, și ideea unei lingvistici a vorbirii, a uzului verbal (*Sprachverwendung*) care, ca atare, până astăzi nu a fost concepută încă. Facem sau o lingvistică a textului, sau o lingvistică a limbii și a structurilor lingvistice, dar această tranziție de la limbă la vorbire (sau discurs) nu este cercetată, și toată lingvistica vorbirii rămâne încă de construit.

În continuare, Coșeriu vorbește despre complexitatea terminologiei în *Determinare și cadru,* spunând că complexitatea, nu a terminologiei, ci a faptelor înseși, a fost pentru el o „descoperire" și el însuși nu o anticipase. Terminologia, la rândul său, urmărea, după el, principiul complexității adecvate, în acord cu complexitatea lucrurilor.

3.2. Față de alte opere precum *Sistem, normă și vorbire* sau *Formă și substanță în sunetele limbii*, *Determinare și cadru* este mult mai radicală. În *Sistem, normă și vorbire* se adaugă, în esență, termenul de *normă* la dihotomia saussuriană *langue-parole*, dar în același timp rămâne intact

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

sistemul fundamental al lui Saussure. Ba mai mult: cu termenul de *normă* se accentuează valoarea conceptului de *sistem*, insistându-se astfel pe valabilitatea concepției lui Saussure. Este o lucrare „simpatetică", marcată de respectul pentru Saussure și pentru concepțiile fundamentale din *Curs*.

În schimb, prima frază din *Determinare și cadru* o ia deja în alt sens[11]:

De vez en cuando, aunque no con mucha frecuencia, se vuelve a advertir la estrechez de los límites que se imponen a la lingüística cuando se la entiende saussureanamente como ciencia de la „lengua" (Coseriu 1955-56/1962, 282)[12].

Lingvisticii limbii i se opune *lingvistica vorbirii*, inversând doctrina priorității limbii proclamată în *Curs*[13]:

il faut se placer de prime abord sur le terrain de la langue et la prendre pour norme de toutes les autres manifestations du langage (Saussure 1916/1972, 117).

Opoziția lui Coșeriu este radicală, calificând-o astfel: „parece necesario un cambio radical de punto de vista, no hay que explicar el hablar desde el punto de vista de la lengua, sino viceversa" (Coseriu 1955-56/1962, 287)[14]:

hay que... colocarse desde el primer momento en el terreno del hablar y tomarlo como norma de todas las otras manifestaciones del lenguaje (inclusive de la „lengua"). (Coseriu 1955-56/1962, 288)[15].

Aici nu vorbește structuralistul. Aici vorbește cel care îi va atribui un loc important, dar în același timp limitat metodei structuraliste: structuralismul trebuie să se ocupe de structurile lui *langue* în toată amploarea lor, dar structurile limbii sunt doar o parte, un aspect al limbajului, și de bună seamă că nu limbajul în totalitatea lui.

Determinare și cadru este mostra cea mai vizibilă a maturizării concepției teoretice a lui Coșeriu în decursul anilor '50: aici deja nu se mai limitează la critica și amplificarea concepției structuraliste; aici apare ceea ce mai târziu va numi „lingvistică integrală": o lingvistică a cărei primă sarcină constă în a-și afla propria identitate prin unele distincții fundamentale, pentru a putea astfel atribui fiecărei probleme lingvisti-

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

ce locul care îi corespunde sau i-ar corespunde în acest edificiu. Mult mai târziu, Coșeriu va spune că cea mai importantă contribuție a lui pentru lingvistică a constat în distingerea celor trei niveluri fundamentale de organizare lingvistică (Coseriu 1985, XXV): nivelul universal al vorbirii în general, nivelul istoric al limbilor și nivelul individual al textului, sub cele trei aspecte: al *activității*, al *cunoașterii* (*competenței*) și al *produsului*. Ulterior această distincție fundamentală se va vizualiza în felul următor:

Puncte de vedere / Niveluri	ενέργεια Activitate	δύναμιν Competență	έργον Produs
Universal	Fapt lingvistic în general	Cunoaștere (competență) elocuțională	Totalitatea faptului lingvistic
Istoric	Limbă concretă	Competență idiomatică	Limbă abstractă
Individual	Discurs	Competență expresivă	«Text»

Figura 1: Cele trei niveluri ale faptului lingvistic considerate sub trei aspecte (Coseriu 1981, 273)

Deja în *Determinare și cadru* (Coseriu 1955-56/1962, 286-287), schema apare clar trasată când Coșeriu identifică cele trei niveluri:

Vorbirea κατα δύναμιν este *„știința" de a vorbi* [sp. *saber hablar*], în care se pot distinge o treaptă universală, una particulară și alta istorică: aceasta din urmă este tocmai „limba" ca *avere lingvistică*, adică *„știința" de a vorbi în conformitate cu tradiția unei comunități*. *Vorbirea* κατ' ενέργειαν este, în plan universal, vorbirea pur și simplu: activitatea lingvistică concretă, privită în general; în plan particular, este *discursul* – actul sau seria de acte al(e) – cutărui individ în cutare împrejurare; iar în plan istoric, este *limba concretă*, adică *un mod de a vorbi* specific unei comunități, care se stabilește, ca element esențial, în activitatea lingvistică a comunității. În ceea ce privește *vorbirea* κατ' έργον, nu poate exista un punct de vedere propriu-zis universal, căci avem de-a face totdeauna cu „produse" particulare: cel mult se poate vorbi de „totalitatea textelor". Vorbirea ca „produs" este, în plan particular, tocmai *textul*, iar în plan istoric se identifică iarăși cu „limba", căci „produsul

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

istoric", în măsura în care se păstrează (adică în măsura în care se acceptă ca model pentru acte ulterioare și se inserează în tradiție), devine *vorbire* κατα δύναμιν, adică „știință" lingvistică[16].

În același timp (*ibidem*, 289), definește cele trei discipline corespunzătoare celor trei niveluri: o *lingvistică a faptului de a vorbi*, o *lingvistică a limbilor* și, în sfârșit, *o lingvistică a textului*.

Cum spune Coșeriu însuși în paragraful din interviul citat mai sus, în spatele *Determinării și cadrului* există o operă de o mai mare anvergură: *Teoria lingvistică a numelui propriu*, această operă măreață care nu a fost publicată niciodată și care se întrevede în diferite opere concrete ale epocii și în concepția lingvistică fundamentală a lui Coșeriu. Este vorba probabil de opera care conține concepția exhaustivă a lui Coșeriu, cu 200 de pagini complet elaborate și redactate în versiunea lor finală, alături de numeroase notițe pentru capitolele incomplete. Despre această operă Coșeriu spune următoarele (Kabatek / Murguía 1997, 126):

E.C.: [...] Sunt scrise aproape 500 de pagini, dar mai lipsesc încă 500.

A.M.: Citim, aici, „Montevideo 1955". S-a întâmplat acum aproape 40 de ani. De ce nu s-a publicat niciodată acest manuscris?

E.C.: Pentru că lipsesc alte 500 de pagini, jumătate din lucrare. Lipsesc diferite capitole. Există un capitol întreg despre John Stuart Mill, un capitol despre Brøndal, apoi Gardiner, Bertrand Russell și Whitehead – cu înaltă considerație pentru Whitehead – și apoi teoria propriu-zisă.

E bine scris, cu suficiente detalii. Unele părți le-am publicat separat: *Determinare și cadru* este un unul dintre capitolele acestui manuscris, și *Categoriile verbale*, altul[17].

Trebuie adăugat că și *Pluralul numelor proprii* (1954)[18], și *Logicism și antilogicism în gramatică* (1957)[19] sunt opere ale aceluiași context și că tema l-a preocupat pe Coșeriu de-a lungul anilor, de la propunerea sa inițială în cadrul Cercului lingvistic de la Montevideo până la numeroasele notițe și la diversele reelaborări ale manuscrisului conservate în Arhiva Coșeriu. Până în ultimii săi ani de viață, Coșeriu a avut în minte publicarea acestei opere exhaustive în care demonstra, plecând de la cazul concret al numelor proprii și de la chestiunea determinării nominale, plenitudi-

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

nea gândirii sale lingvistico-filosofice și întreaga sa teorie a limbajului[20]. *Determinare și cadru*, văzut în acest context, se caracterizează, deci, prin două aspecte importante în contextul operei coșeriene: pe de o parte, este nucleul cel mai dens al teoriei limbajului care apare în epoca Montevideo și, pe de altă parte, sugerează doar esența unei gândiri mult mai elaborate, dar niciodată oferită publicului. Există, este adevărat, o serie întreagă de detalii reluate în opere posterioare: menționarea unei „lingvistici a textului", înțeleasă nu ca gramatică textuală sau transfrastică, ci ca lingvistică a nivelului individual, mai târziu dezvoltată ca „hermeneutică a sensului." Sau ideea schimbării lingvistice, rău abordată, după cum se spune pe scurt aici, în termeni cauzali, având în vedere că „nu este o problemă cauzală"; idee care în aceiași ani va fi amplu dezvoltată, tot în spaniolă, în *Sincronie, diacronie și istorie*[21].

Dar în afară de toate acestea, ce a rămas cu adevărat din *Determinare și cadru*? Unde s-au aplicat categoriile dezvoltate în textul determinării nominale? Unde a fost dezvoltată teoria cadrelor? După 60 de ani putem spune că este vorba despre un studiu clasic?

4. **Determinare și cadru și pragmatica**

4.1. Când, la începutul anilor '80, Brigitte Schlieben-Lange, una dintre discipolele cele mai independente ale lui Coșeriu, îi dăruiește cartea sa *Traditionen des Sprechens* (*Tradițiile vorbirii*), cu subtitlul *Elemente einer pragmatischen Sprachgeschichtsschreibung* (*Elemente ale unei pragmatici istorice*)[22], Coșeriu îi mulțumește pentru dar – un text „despre o disciplină inexistentă". O lingvistică istorică pragmatică nu putea să existe, după Coșeriu, întrucât ceea ce tocmai fusese numit „pragmatică" și care provocase chiar o „cotitură" în științele culturii nu era, în opinia lui Coșeriu și în coerență absolută cu edificiul său teoretic, o disciplină a limbilor particulare și, drept urmare, nu ar fi putut să existe o pragmatică istorică: universalul este universal și este mereu, chiar și fără istorie. Și cu aproape jumătate de secol înainte ca Wulf Oesterreicher să postuleze „recontextualizarea"[23] ca sarcină fundamentală a lingvistului care se ocupa de istoria limbii, Coșeriu se pronunțase, în *Determinare și cadru* (și acesta este un altul dintre paragrafele uitate ale lucrării) în favoarea unei lingvistici istorice de reconstrucție a cadrelor:

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

En general, una lingüística propiamente *funcional* no puede descuidar los entornos, ni siquiera los „extraverbales", pues las *funciones reales* no se dan en la lengua abstracta, sino en el hablar concreto. Ello es cierto aun por lo que concierne a la *lingüística diacrónica*, que no puede ignorar las circunstancias generales en las que una lengua se ha hablado (Coseriu 1955-56/1962, 320)[24].

Și într-o notă de subsol adaugă despre rolul filologiei:

Esto implica reconocer el carácter propiamente lingüístico del comentario "filológico", cuyo cometido consiste, en gran parte, en revelar los entornos en los que el texto estudiado adquiere su pleno sentido (Coseriu 1955-56/1962, 321, nota 66)[25].

Ce este asta dacă nu postulatul unei „pragmatici istorice"? De ce Coșeriu nu participă la dezvoltarea pragmaticii și a includerii acesteia în lingvistică? După cum se știe, pragmatica se dezvoltase, la originile sale, cu Morris și Carnap și mai târziu cu Austin, în exteriorul lingvisticii. Totuși, odată cu discipolul acestuia din urmă, Searle, pragmatica încearcă deja să pătrundă în domeniul cu adevărat lingvistic: Searle (1969, 17) discută care ar fi locul actelor de vorbire într-o concepție saussuriană a limbajului și plasează în mod expres actul ilocuționar și regularitățile în planul *langue*. Într-un anumit sens, în spatele acestei idei există ceva care se aseamănă cu ideile lui Coșeriu când în *Determinare și cadru* vorbește de *gramatica generală*, a planului universal, și categoriile sale (Coșeriu 1955-56/1962, 319)[26]. Totuși, din punct de vedere coșerian, marea problemă a filosofiei limbajului de la Oxford, marea carență față de lingvistica *lingvistică*, era lipsa recunoașterii limbilor particulare și a structurării lor. La fel se întâmplă și în filosofia analitică nordamericană, în care limba particulară nu e considerată entitate proprie față de limbajul universal, iar *langue* a lui Saussure, bineînțeles sistem al unei limbi particulare, se echivalează cu principiile vorbirii în general. În cartea de interviuri din 1997, Coșeriu se pronunță astfel[27]:

se intenta hacer una lingüística del hablar en general, presentándose esta después como lingüística de las lenguas o de una lengua. Por ejemplo, cuando se hace pragmática general y esta se presenta como pragmática del alemán; en realidad, es pragmática del hablar con ejemplificaciones alemanas. No hay categorías pragmáticas en cada lengua particular[28].

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Respingerea pragmaticii de către Coșeriu a avut loc din două motive: mai întâi, pentru că ceea ce se numea „pragmatică lingvistică" fusese creat într-o tradiție hibridă dintre filosofie și lingvistică, necunoscând unele dintre principiile lingvistice fundamentale, precum menținerea unei distincții clare dintre text, limbă și vorbire[29]. După Coșeriu, pragmatica se ocupă de nivelul universal și o „pragmatică istorică" nu ar fi, deci, altceva decât analiza de texte istorice produse prin intermediul semnelor de o limbă particulară în acte de enunțare marcate de configurarea particulară a acestor semne și a cadrelor lor, fără a subaprecia niciunul dintre aceste niveluri. În al doilea rând, Coșeriu considera că ceea ce pragmatica descria a fost deja schițat, într-un mod mai coerent și mai clar, în *Determinare și cadru*. Coșeriu nu adera la un curent care câștiga teren în lingvistica internațională: mai degrabă se izola reproșându-i acestui curent incoerență și lipsă de cunoaștere a operelor sale. Ca și în critica adusă gramaticii generative și, mai târziu, lingvisticii cognitive, strategia lui Coșeriu consta în insistența asupra propriilor idei și în crearea unei puternice școli opuse celorlalte: nu încerca reconcilierea cu ele; insista, în schimb, asupra a ceea ce pentru el erau axiome fundamentale față de cei care plecau de la altele, în parte opuse alor lui și incompatibile cu ele. În cazul pragmaticii, nici măcar nu publică o scriere de tipul „Alcances y límites" („Deschiderile și limitele"), cum o făcuse, în schimb, cu alte curente, precum gramatica transformațională (Coseriu 1975). În ciuda încercărilor unor discipoli precum Brigitte Schlieben-Lange de a face cunoscută teoria lui Coșeriu în afara mediilor strict coșeriene (cele două introduceri ale sale, publicate în germană și traduse mai târziu în spaniolă, au avut un ecou pozitiv chiar în afara lumii specifice romanisticii)[30], „răzbunarea" reprezentanților pragmaticii a fost aceea de a-l ignora pe Coșeriu, necitindu-l sau rezervându-i, cel mult, un loc izolat în lingvistica romanică (mereu minoritară, în Germania, față de germanistică și în prezent și față de anglistică și lingvistica generală).[31]

Numele lui Coșeriu nu apare în introducerile în pragmatică. Dacă în cazul lingvisticii textului (și trebuie să insistăm că lingvistica textului nu este altceva decât ceea ce alții ar numi pragmatică) avem o certă prezență în bibliografia lui Dressler și Schmidt (1973), într-un volum editat de prietenul său Stempel (1971) și în cele două volume ale lui Gülich și Raible (1977), nu se întâmplă același lucru în pragmatica

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

propriu-zisă: este frapant faptul că Eugeniu Coșeriu nu apare citat nici măcar o singură dată în influentul volum colectiv al lui Wunderlich (1972)[32], nici în volume clasice viitoare, precum cel al lui Levinson (1983). Când Coșeriu menționează în *Determinare și cadru* posibila importanță a tăcerii în comunicare („el silencio, o sea, la suspensión intencional de la actividad verbal", Coseriu 1955-56/1962, 290),[33] cu siguranță nu se gândea că tocmai propria lucrare va fi trecută sub tăcere în viitor[34].

În *Die Lage in der Linguistik*, din 1973 (publicat, mai târziu, cu variații, în diferite limbi), Coșeriu oferă un diagnostic pesimist al lingvisticii actuale, marcată, din punctul său de vedere, de o profundă criză: în această lingvistică se confundă nivelurile, mai ales nivelul universal cu cel al limbii. După 25 de ani, în capitolul cărții noastre de interviuri care repetă titlul acelei lucrări, Coșeriu încă susține că acea criză continuă, adăugând că unica excepție era cea a discipolilor săi[35]: probabil nu e o atitudine care să poată garanta succesul în afara propriei școli.

Alt aspect care limitează receptarea are legătură – dincolo de limitarea accesului dată de bariera lingvistică – cu deja menționata dedicare altor teme din anii '60: Coșeriu scria despre tipologia romanică, despre etimologie și despre structura lexicului: mai ales acest domeniu de cercetare i-a dat, în afara romanisticii, faima de structuralist. Rezultă evident că este neînsemnat numărul temelor mai puțin relaționate cu analiza structurală a limbii decât chestiunile pragmatice.

4.2. Dar e mai bine să fii criticat decât să fii trecut sub tăcere. În afară de tăcere, există și câteva exemple de critică deschisă și vreau să menționez pe scurt, drept exemplu, doar două cazuri concrete.

4.2.1. Primul caz este cel al lui Ingelore Oomen care, în teza sa de doctorat din 1977, critică lipsa unei baze empirice și lipsa de aplicabilitate într-o limbă concretă a ierarhiilor lui Coșeriu. Despre prima critică trebuie spus că nu este vorba de o clasificare a unei limbi concrete, ci de o teorie generală, și că exemplele nu derivă dintr-o lucrare empirică concretă, ci, precum în multe lucrări coșeriene, din argumentarea logică și din cunoașterea multor realități lingvistice[36]. Nu sunt lipsite deci de fundament empiric, dar nici nu pretind să descrie categorii ale unei limbi, ci principii generale. Drept urmare, și cu privire la a doua critică,

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

aceste principii nu vor fi reflectate într-un mod imediat într-o limbă concretă, ci servesc ca instrumente pentru clasificarea categoriilor întâlnite în orice limbă particulară.

4.2.2. Al doilea caz este mai recent și îl menționez deoarece conține afirmații care ar putea fi interpretate, oarecum, drept un reproș de plagiat adresat lui Coșeriu. Este vorba despre cartea *La corrente di Humboldt*, a Federicăi Venier, publicată în 2012, în care autoarea îi reproșează lui Coșeriu că nu a creat nimic nou, întrucât în realitate ideea lingvisticii vorbirii ar fi a lui Humboldt:

Una traduzione indipendente in spagnolo del tedesco di Humboldt avrebbe dato comunque origine al linguaggio di Coseriu: tutto l'articolo è fortemente humboldtiano e rappresenta una sorte di sviluppo linguistico della matrice aristotélica del pensiero di Humboldt (Venier 2012, 71).

Afirmația pare cumva surprinzătoare dacă ne gândim că Eugeniu Coșeriu își fundamentează în mod explicit propria concepție pe cea a lui Humboldt, dar că, în ciuda acestui fapt, nici dezvoltarea categoriilor de determinare nominală, nici cadrele nu se găsesc la Humboldt.

Alt reproș face referire la faptul că lingvistul român nu îl citează pe Benvenuto Terracini care, în 1946, într-o cărticică despre marii lingviști publicată la Tucumán, în Argentina, vorbește în capitolul consacrat lui Schuchardt despre „activitate lingvistică" și despre „actul individual". Nu știu care a fost relația dintre Coșeriu și Terracini (nu am găsit încă în Arhiva Coșeriu niciun indiciu în această privință). Coșeriu îl citează în diferite locuri; dar nu pot să-mi imaginez că nu îl menționează în *Determinare și cadru* intenționat: pur și simplu nu i s-a părut oportun sau necesar. De fapt, drept sursă a „lingvisticii vorbirii", temă care „plutea în aer" în acea epocă, îi citează pe Scalička și pe Pagliaro ca surse.

4.3. Dar există și o receptare pozitivă, deși nu prea exhaustivă. În mediul hispanic, una dintre puținele introduceri în pragmatică ce recunoaște valoarea teoriei cadrelor și care îi rezervă un loc proeminent în istoria disciplinei este cea a Victoriei Escandell (1996, 31-32).[37] În interiorul propriei școli coșeriene, cel care s-a ocupat cel mai mult de teoria cadrelor este Heidi Aschenberg (1999). Dispunem, în plus, de

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

o serie întreagă de lucrări care aplică schema cadrelor, precum lucrarea lui Kirstein (1997) despre cadrele textelor jurnalistice, propriile mele analize de texte juridice medievale (Kabatek 2005) sau aplicația teoriei cadrelor în teza de doctorat a Adrianei Robu (2015) asupra discursului publicitar, pentru a cita doar câteva cazuri. Și în lucrări despre determinarea nominală este utilă aplicarea criterilor coșeriene, după cum vedem în teza de abilitare a Brendei Laca (din păcate nepublicată) asupra genericității; în lucrările lui Reinhard Meisterfeld (2000) sau ale Elisabethei Stark (2006) despre determinarea nominală, sau într-un studiu recent al lui Albert Wall (2015) despre substantivele simple în portugheza din Brazilia. Se poate spune, așadar, că după 60 de ani textul lui Coșeriu nu a căzut în uitare și că unii autori recunosc utilitatea celor două părți ale articolului coșerian.

4.4. Aș vrea să adaug un alt domeniu, la care probabil nu ne gândim la prima vedere: chestiunea tradițiilor discursive[38]. Nu doar pentru propriul meu interes în acest domeniu îl menționez aici, ci mai ales pentru că îmi pare o chestiune profund relaționată cu *Determinare și cadru* în diferite sensuri. În primul rând, relaționarea se face imediat datorită faptului că distingerea clară ale celor trei niveluri ale vorbirii se face în această lucrare a lui Coșeriu, de la ea plecând Peter Koch, în teza de abilitare în care creează termenul, chiar de la schema citată mai sus (Koch 1987). Dar cred că pot să spun că în propriile mele contribuții la această problemă se pot vedea diferite alte puncte de conexiune cu *Determinare și cadru*. În primul rând conceptul de *evocare* relaționează o tradiție textuală cu ceea ce obișnuim să numim o *constelație discursivă* (Kabatek on line). De exemplu, întâlnirea a două persoane dimineața evocă salutul „bună dimineața!" (deși uneori evocă alte lucruri). Dar ce vrea să zică sintagma *constelație discursivă*, dacă nu o constelație determinată de cadre, recognoscibilă și categorizabilă? Tradițiile discursive sunt tocmai tradiții de texte în integritatea lor, nu doar ca texte, ci ca *tradiții ale vorbirii* care încorporează secvențe de semne lingvistice și cadrele lor.

În al doilea rând, față de alte concepții ale tradițiilor discursive, care pleacă de la tradiții ca de la ceva deja stabilit, pentru a căuta apoi realizarea lor, am propus, exact pe linia „schimbării radicale" evocate de Coșeriu în *Determinare și cadru*, să plecăm de la tradiționalitatea elementelor, și nu de la tradiții ca ceva stabilit:

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Toda la discusión sobre las tradiciones discursivas sufre, según mi opinión, de un problema de perspectiva: se parte de ciertas categorías de lo repetido o repetible y después se pregunta qué tradición discursiva aparece en cada caso. Sin embargo, desde el momento en que partimos desde el terreno de las categorías, bloqueamos la vista hacia el propio proceso de categorización (Kabatek, sub tipar).

Ca în toate, și în studiul tradițiilor discursive plecăm, așadar, de la activitatea vorbirii, și nu de la *ergon*[39]. Și deși se pare că ne mișcăm într-o nouă paradigmă, este evident că suntem fideli unei tradiții și unor principii descrise pentru prima oară acum 60 de ani.

Concluzii

Determinare și cadru nu este doar o operă clasică, ci continuă să fie un text care provoacă, un text care face propuneri totalmente actuale. Principiul său al primatului vorbirii este absolut valabil. Categorizarea ierarhico-lineară a posibilităților de determinare nominală continuă să fie coerentă și clară; categorizarea sa detaliată a cadrelor continuă să fie mai adecvată decât noțiunile monolitice obișnuite în pragmatica actuală, ca cea a „cunoașterii enciclopedice". Putem să discutăm pe marginea cutării sau cutării categorii: în Kabatek (2005) am propus o revizie a categoriilor de „regiune" și stabilirea a două continuumuri: un continuum de cunoaștere de semne și un continuum de cunoaștere a referenților. S-a discutat și despre amplitudinea noțiunii de „univers discursiv", unul dintre puținele cazuri în care Coșeriu însușea modificat, deși doar lejer, propria concepție (cf. Coseriu 2002). Ceea ce putem face cel mai bine, dacă suntem convinși de utilitatea concepției coșeriene, este să demonstrăm în lucrări concrete valabilitatea și claritatea ei, nu izolându-ne, nici limitându-ne la ele, ci într-o discuție interactivă cu alte idei și alte tradiții. Nu este vorba de o falsă nostalgie, de o atitudine de tipul „Coșeriu știa deja acest lucru și ceilalți nu sunt conștienți de asta". O atare atitudine arogantă, încă prezentă în unele locuri, duce doar la calea fără ieșire a izolării. Ar trebui să ne gândim la cele mai bune instrumente de dezvoltare disponibile și la utilitatea, alături de acestea, a celor pe care ni le-a dat Coșeriu.

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Se spune că omul devine înțelept la 60 de ani. Coșeriu era deja atunci când, la 34 de ani, scria acest text excepțional, text care la cei 60 de ani ai săi nu și-a pierdut înțelepciunea și poate că acum, la această maturitate, când i se recunoaște adevărata valoare, e chiar mai înțelept decât atunci când a fost conceput.

Traducere din limba spaniolă, note și comentarii
de Dorel FÎNARU și Cristina BLEORȚU

Note

[1] Iată datele bibliografice ale variantei originale și ale traducerilor românești:
Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar, în „Romanistisches Jahrbuch", 7, 1955-1956, p. 24-54 [apărut în 1957].
Traduceri românești:
Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii, traducere parțială în română din textul spaniol, în vol. *Lingvistică saussuriană și postsaussuriană*. Texte adnotate, Editat de Lucia Wald și Elena Slave, Tipografia Universității, București, 1985, p. 208-248; traducere și note de Constantin Dominte; cu explicațiile traducătorului (p. 234-248);
Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii, în „Forum", XL, 1998, nr. 469-470-471 (I), p. 22-28; nr. 472-473-474, p. 13-22 (II); XLI, 1999, nr. 478-479-480, p. 36-41 (III), (traducere integrală din limba spaniolă de Constantin Dominte);
Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii, în vol. *Teoria limbajului și lingvistica generală*. Cinci studii, Ediție în limba română de Nicolae Saramandu, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 287-329. Această variantă este reluată în Eugeniu Coșeriu, *Omul și limbajul său*. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fânaru, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2009, p. 198-233 [nota traducătorilor].
[2] Cf. de ex. Béguelin 2011, Bouquet 2012.
[3] Să se vadă, cu privire la aceasta, mai ales textele conținute în Saussure 2002.
[4] Cf. cele prezentate în Coșeriu 1996. Că Saussure a servit pentru diferite apropieri și detașări de-a lungul secolului al XX-lea o demonstrează, pentru diverse medii culturale, Harris 2002.
[5] Să se vadă lista de publicații pe www.coseriu.de/cospubli.html, cu posibilitatea de a descărca majoritatea textelor în pdf.
[6] În Arhiva Coșeriu se păstrează foarte multe scrisori primite de Coșeriu în această epocă și din care se poate deduce această inițiativă. Lista numelor cu care are contacte Coșeriu este lungă și cuprinde lingviști precum Hjelmslev, Martinet, Malkiel, Firth, Menéndez Pidal, printre mulți alții.
[7] Un moment-cheie în traiectoria lui Coșeriu este prezența sa la Congresul Internațional al lingviștilor de la Oslo din 1957. Aici îi întâlnește pe câțiva dintre cei mai importanți lingviști ai epocii. Totuși, după cum ne-a spus într-o discuție personală Göran

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

Hammarström – unul dintre participanții la congresul de la Oslo –, Coșeriu nu era prea cunoscut, pentru că majoritatea lingviștilor nu citeau în spaniolă și receptarea reală a lucrărilor lui era mai mică decât difuzarea lor.

[8] Într-adevăr, Coșeriu se plângea de multe ori că, scriindu-și cea mai mare parte a operei sale în limba spaniolă, și nu în engleză sau franceză, aceasta era mai puțin citită și cunoscută [nota traducătorilor].

[9] Din perspectiva distanței temporale trebuie spus că insistența lui Coșeriu asupra unei terminologii proprii (de ex. *lingvistica textului*, *normă*, *înțeles*, *sociolingvistică*, *situație*, *registru* etc.), care se suprapune cu cea a altora în formă, dar nu în conținut, a produs mai multă confuzie decât înțelegere și a contribuit la o oarecare izolare a „coșerienilor" în anumite domenii.

[10] Citez traducerea spaniolă (nepublicată încă) a Cristinei Bleorțu și a Albei García Rodríguez. Originalul german (Kabatek / Murguía 1997, 127) spunea astfel:

J.K.: Das istvielleichteininteressanterPunkt, die Frage von *Determinación y entorno*. DieserAufsatzist von den frühenWerkenbestimmteiner der wichtigsten, abervielleicht das am wenigstenverstandeneundbeachteteWerk. System, Norm und Redeistwahrscheinlich das bekannteste und akzeptierteste von allen und wurdeauchschnellzuallgemeinemKanonwissen. Synchronie, Diachronie und Geschichte istschonwenigerverbreitet, aberzumindestunterdenjenigen, die sichmit der Frage des Sprachwandelsbeschäftigthaben, allgemeinbekannt. Determinación y entornohingegenwirdzwarauchsehrhäufigzitiert, aberseltenwirklicherarbeitetoderweiterentwickelt. FindenSieeineErklärungdafür?

C: Das hängtzunächsteinmalleidermit der Textsortezusammen. EsisteineganzeAbhandlung in einemAufsatz. Esistalles so komprimiert, daß man eskaum verstehen kann. JetzthabeichvorkurzemeinenAufsatzüber die Deixisgesch-riebe, wo ichunteranderemerkläre, daßDeterminación y entornozueinembestimmtenZweckgeschriebenwurde, dennichwolltenurzeigen, inwiefern die EigennamenIndividualnamensind, und deshalbinteressiertemich das Prinzip der Individuation und der historischenIndividualisierung. Die Beispielebetreffenmeistgerade die Eigennamen, d.h. also dannnichtz.B. alles, was Wittgenstein sonstsagt, sondernnur, daßerbemerkt hat, daß in Julius Caesar "Caesar" einZeichen in einemZeichenist.

Esist also erstenssehrkomprimiert, und man müßtedarübereinelangeAbhandlungschreiben. ZweitensistalleswiegesagtimHinblick auf die Interpretationen der Eigennamengeschrieben, und drittens war das völligneudamals und istesimmernoch in der Sprachwissenschaft, denn da erscheintzumersten Mal der Text alsGegenstandeinerautonomenLinguistik. Das wurdeauch in den Rezensionenfestgestellt; so hat Karl Horst Schmidt ganzscharfsinnigbemerkt, in demAufsatzfindesicheinefrüheAntizipation der Textlinguistik. Dort erscheintauchzumersten Mal die IdeeeinerLinguistik der Sprachverwendung, die bisheu-tenochnichtalssolcheentwickeltwurde. Wirmachenentwedereine Linguistik des TextesodereineLinguistik der Sprache und der Sprachstrukturen, aberdieserÜbergang von der SprachezurRedewirdnichtuntersucht, und die ganze Linguistik der Sprachverwendungistnochzukonstruieren.

[Există și începutul unei traduceri în română a volumului *Die Sachen sagen, wiesiesind…* , realizate de Cristina Bleorțu și Lavinia Seiciuc, cu note și comentarii de Dorel Fînaru (nota traducătorilor)].

[11] Citez ediția publicată la Gredos în 1962, care este cea mai răspândită și cunoscută.

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

[12] „Din când în când, chiar dacă nu în mod foarte frecvent, se remarcă strictețea limitelor impuse lingvisticii atunci când aceasta este înțeleasă, în sens saussurian, ca știință a *limbii*" (Coșeriu 2004, 287) [nota traducătorilor].

[13] Cf. ideile expuse mai sus: se pare că exagerarea acestui primat se datorează mai mult editorilor decât lui Saussure însuși.

[14] „pare necesară o schimbare radicală a punctului de vedere: nu trebuie explicată vorbirea din punctul de vedere al limbii, ci invers" (Coșeriu 2004, 292) [nota traducătorilor].

[15] „trebuie să ne situăm din primul moment pe terenul vorbirii și să luăm vorbirea ca normă a tuturor celorlalte manifestări ale limbajului (inclusiv ale *limbii*) (Coșeriu 2004, 293) [nota traducătorilor].

[16] Rămân în afara limbajului propriu-zis – și, prin urmare, în afara lingvisticii – atât „putința de a vorbi" condiționată fiziologic și psihic („facultatea de a vorbi") și „impulsul expresiv", cât și textul ca realizare de valori (practice, logice sau fantastice). Lingvistica se ocupă numai de limbaj „ca atare", adică de ceea ce Aristotel a definit ca „logos semantic" [Nota 11 în Coșeriu 2004: 292 subsol].

[17] Originalul german spune: „E.C.: [...] Es sind so ungefähr 500 Seiten geschrieben, aber es fehlen noch weitere500.

A.M.: Hier lesen wir „Montevideo 1955". Das ist fast vierzig Jahre her. Wieso haben Sie dieses Manuskript nicht veröffentlicht?

E.C.: Weil noch 500 Seiten fehlen, die Hälfte des Ganzen. Es fehlen verschiedene Kapitel. Es gibt ein ganzes Kapitel über John Stuart Mill, ein ganzes Kapitel über Brøndal, dann Gardiner, Bertrand Russell und Whitehead – mit Hochachtung für Whitehead – und dann die eigentliche Theorie.

Es ist schon ziemlich gut geschrieben, ziemlich genau. Einiges habe ich dann getrennt veröffentlicht, *Determinación y entorno* ist ein Kapitel davon und *Las categorías verbales* ebenso."

Realmente în manuscrisul *Numelui propriu* de care dispunem nu rezultă clar care este locul *Determinării și cadrului* și pare că mai degrabă va trebui să se spună că e vorba de un studiu *relaționat* cu teoria numelui propriu. În orice caz, dacă ar fi existat la dispoziția cititorilor o monografie despre numele propriu, poate Coșeriu ar fi avut un alt ecou în discuțiile despre semantică și despre referință, dincolo de semantica structurală.

[18] Trad. rom. fragmentară în Coșeriu 2004, 265-285 [nota traducătorilor].

[19] Trad. rom. în Coșeriu 2004, 239-264 și în Coșeriu 2009, 234-254 [nota traducătorilor].

[20] În anii 1990 a existat un proiect finanțat de *Deutsche Forschungsgemeinschaft* și coordonat de Brigitte Schlieben-Lange și de mine, al cărui obiectiv a constat în clasificarea manuscriselor coșeriene (sarcină dusă la capăt, a se vedea www.coseriu.de/klassif.htm) și în publicarea de diferite manuscrise importante, între care și cel al *Numelui propriu*, obiectiv care, din păcate, încă nu a fost posibil să fie dus la bun sfârșit.

[21] Trad. rom. Coșeriu 1997 [nota traducătorilor].

[22] Brigitte Schlieben-Lange, *Traditionen des Sprechens. Elemente einer pragmatischen Sprachgeschichtsschreibung*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgard/Berlin/Köln/Mainz, 1983 [nota traducătorilor].

[23] Oesterreicher 2001.

[24] „În general, o lingvistică propriu-zis *funcțională* nu poate neglija cadrele, nici măcar pe cele «extraverbale», căci funcțiile reale nu apar în limba abstractă, ci în vorbirea concretă. Acest lucru este adevărat și pentru *lingvistica diacronică*: nici ea nu poate ignora circum-

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

stanțele generale în care s-a vorbit o limbă.": Notă de subsol: „Contrar a ceea ce pretinde formalismul lingvistic, limba nu poate fi studiată «în sine și pentru sine», și cu atât mai puțin istoria ei. Cine ar putea înțelege, de exemplu, istoria lexicului romanic fără cunoașterea civilizației occidentale și a creștinismului?" (Coșeriu 2004, 326) [nota traducătorilor].

[25] „Aceasta implică recunoașterea caracterului propriu-zis lingvistic al comentariului «filologic», al cărui obiect constă, în mare parte, în revelarea cadrelor în care textul studiat dobândește înțelesul său deplin." (Coșeriu 2004, 327) [nota traducătorilor].

[26] V. Coșeriu 2009, 230 [nota traducătorilor].

[27] Citez din nou traducerea Bleorțu / García; versiunea originală germană spune: „man versucht, eine Linguistik des Sprechens im allgemeinen zu machen und diese dann als Linguistik der Sprachen oder einer Sprache hinzustellen. Z.B. wenn man allgemeine Pragmatik macht und sie als Pragmatik des Deutschen darstellt; in Wirklichkeit ist es Pragmatik des Sprechens mit deutscherExemplifizierung. Es gibt keine pragmatischen Kategorien in der Einzelsprache."

[28] „se încearcă realizarea unei lingvistici a vorbirii în general, care e prezentată apoi ca lingvistică a limbilor sau a unei limbi. De exemplu, când se face pragmatică generală și aceasta e prezentată ca pragmatică a germanei; în realitate, este pragmatică a vorbirii cu exemplificări germane. Nu există categori pragmatice în fiecare limbă particulară" [nota traducătorilor].

[29] Un caz asemănător este respingerea, din partea lui Coșeriu, a concepțiilor lui Frege Wittgenstein sau ale lui Russell în domeniul semanticii.

[30] Schlieben-Lange 1977 și 1987.

[31] Există alt factor: cotitura pragmatică venea în același timp cu revolta din '68 împotriva valorilor învechite; Coșeriu, de tradiție antistângistă, se opusese postulatelor studențești de la începuturile revoltei și avea faimă de conservator sau de dreapta, ceea ce a dus și la o respingere a operei sale din partea a numeroase sectoare de germaniști apărători ai ideilor din '68. Brigitte Schlieben-Lange, fiică stângistă a lui '68, a avut meritul de a deschide ușile pentru ideile coșeriene și în cercuri care îl respingeau pe Coșeriu, în principiu, din motive ideologice.

[32] Wunderlich însuși a publicat cu Utz Maas, care ca romanist ar fi trebuit să fie mai aproape de Coșeriu decât germaniștii care dominau acel volum; dar marxistul Maas niciodată nu-l va cita pe conservatorul Coșeriu, nici viceversa, să se vadă nota anterioară.

[33] „tăcerea, adică suspendarea intenționată a activității verbale" (Coșeriu 2009, 205) [nota traducătorilor].

[34] Trebuie să ne întrebăm totuși în ce măsură tăcerea este intențională sau se datorează simplei lipse de cunoaștere.

[35] „Ich würde sagen, fast nur bei meinen Schülern, bei den direkten und bei den indirekten, die meine Fragestellungen angenommen haben, findet man solche Verwechslungen nicht" (Kabatek / Murguía 1997, 263).

[36] Critica lucrărilor lingvistice care aparent nu au un fundament empiric a devenit un loc comun în ultimii ani; totuși pare o critică nu prea potrivită în cazul lingvisticii. Nu cred că se poate spune că lucrările lui Douglas Biber (cf., între altele, Biber / Davies / Jones / Tracy-Ventura 2006), de exemplu, sunt mai valabile decât cele ale lui Peter Koch și Wulf Oesterreicher (2007), deși în ambele cazuri se ajunge – în unul pe cale „empirică", în celălalt pe calea reflecției – la modele care descriu ceea ce Koch și Oesterreicher numesc „i-mediere" (nemediere)

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

și „distanță". Lingviștii sunt și ei vorbitori și analizează în mod continuu realitatea lingvistică. Nu există, în realitate, nici observația pură, vis iluzoriu al behaviorismului, nici teoria pură, întrucât niciun lingvist nu-și poate dezactiva propria condiție de vorbitor.

[37] Autoarea vorbește de „cazul cel mai cunoscut pentru lingviști" și enumeră pe scurt diferite tipuri de contexte identificate în *Determinare și cadru*. Totuși schema nu este reluată după aceea și rămâne ca o simplă referință.

[38] În română s-a publicat volumul Johannes Kabatek, *Tradiții discursive.* Studii, Editori Cristina Bleorțu, Adrian Turculeț, Carlota de Benito Moreno și Miguel Cuevas, Editura Academiei Române, București, 2015 [nota traducătorilor].

[39] Aceasta pare paradoxal: tradiția discursivă se definește ca tradiție de *érgon-uri*, dar activarea sa este și *enérgeia*: *ergon în enérgeia*.

Bibliografie

1. Heidi Aschenberg, (1999): *Kontexte in Texten: Umfeldtheorie und literarischer Situationsaufbau*. Tübingen: Niemeyer.

2. Marie-José Béguelin, (2011): „Linguistique de la langue et linguistique de la parole", În *Mélanges en l'honneur d'Alain Berrendonner*. Bruxelles: De Boeck-Duculot, 641-661.

3. Douglas Biber / Mark Davies / James K. Jones / Nicole Tracy-Ventura (2006): „Spoken and written register variation in Spanish: A multidimensional analysis". *Corpora* 1, 7-38.

4. Simon Bouquet (2012): „Principes d'une linguistique de l'interprétation: une épistémologie néosaussurienne", *Langages* 2012/1 (n° 185), 21-33.

5. Bühler, Karl (1934): *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Jena, Fischer.

6. Eugenio Coseriu (1955-56): „Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar". *Romanistisches Jahrbuch* 7, 1955-56, 24-54 (și În: *Teoría del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios*, Madrid: Gredos 1962, 281-323.

7. Eugenio Coseriu (1975): *Leistung und Grenzen der transformationellen Grammatik*, hrsg. und bearb. von G. Narr. Tübingen: Narr.

8. Eugenio Coseriu (1981): *Lecciones de lingüística general*. Madrid: Gredos (1ª ed. În italiană: Torino 1973).

9. Eugenio Coseriu (1985): „Linguistic Competence: What is it Really?", The Presidential Address of the Modern Humanities Research Association, *The Modern Language Review*, vol. 80, part 4, XXV-XXXV.

10. Eugenio Coseriu (1996): „Mi Saussure". În: *Actas do IV Congresso Inter- nacional da língua galego-portuguesa na Galiza. Em homenagem a Ferdinand de Saussure*. Universidade de Vigo, 379-382.

11. Eugenio Coseriu (2002): *„Prolusione.* Orationis fundamenta: *La preghiera come testo"*, În: Giuseppe De Gennaro (ed.): *I Quattro Universi di Discorso. Atti del Congresso Internazionale „Orationis Millenium"*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 24–47.

12. Eugeniu Coșeriu (2009): *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fânaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza".

13. Eugeniu Coșeriu (1997): *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*, Versiune în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică.

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

14. Eugeniu Coșeriu (2004): *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, Ediție în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică.
15. Wolfgang U. Dressler / Siegfried J. Schmidt (1973): *Textlinguistik: kommentierte Bibliographie*. München: Fink.
16. Victoria Escandell Vidal (2006): *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel.
17. Elisabeth Gülich / Wolgfang Raible (Hrsg.) (1977): *Linguistische Textmo- delle: Grundlagen und Möglichkeiten*. München: Fink.
18. Roy Harris (2003): *Saussure and his interpreters*. 2nd. ed. Edinburgh: Edinburgh University Press.
19. Johannes Kabatek (2005): *Die Bolognesische Renaissance und der Ausbau romanischer Sprachen. Juristische Diskurstraditionen und Sprachentwicklung in Südfrankreich und Spanien im 12. und 13. Jahrhundert*. Tübingen: Niemeyer.
20. Johannes Kabatek (sub tipar): *Lingüística coseriana, lingüística histórica, tradiciones discursivas*, ed. de Cristina Bleorțu și David Gerards, Frankfurt: Vervuert.
21. Johannes Kabatek (online): *Algunas reflexiones sobre las tradiciones discursivas*. http://www.romling.uni-tuebingen.de/discurso/reflex.pdf [2004]
22. Corinna Manuela Kirstein (1997): *Textlinguistische Analyse informationsbeton- ter Textsorten der Spanischen Zeitung 'El Pais': Textumfelder und Methoden der Bezugnahme auf das Leserwissen im Rahmen der Linguistik des Sinns*. Frankfurt/Main: Lang.
23. Peter Koch / Wulf Oesterreicher (2007): *Lengua hablada en la Romania*, Madrid: Gredos.
24. Stephen C. Levinson (1983): *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. Meisterfeld, Reinhard (2000): „Die unbestimmte Bestimmung. Zur Ent- stehung des unbestimmten Artikels in den romanischen Sprachen", În: Bruno Staib (ed.), *Linguistica romanica et indiana. Festschrift für Wolf Diet- rich zum 60. Geburtstag*. Tübingen: Narr, 303–332.
26. Wulf Oesterreicher (2001): „La 'recontextualización' de los géneros medievales como tarea hermenéutica". În: Daniel Jacob / Johannes Kabatek (eds.), *Lengua medieval y tradiciones discursivas en la Península Ibérica. Descripción gramatical – pragmática histórica – metodología*. Frankfurt / Madrid, Vervuert / Iberoamericana, 199–232.
27. Ingelore Oomen (1977): *Determination bei generischen, definiten und indefiniten Beschreibungen im Deutschen*. Tübingen: Niemeyer.
28. Adriana Robu (2015): *Discursul publicitar din perspectivă pragmalingvistică*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza".
29. Ferdinand de Saussure (1916/1972): *Cours de Linguistique Générale*, ediție critică de Tullio de Mauro (după ediția originală de Bally, Sechehaye și Riedlinger din 1916). Paris: Payot.
30. Ferdinand de Saussure (2002): *Écrits de linguistique générale*, ed. de Simon Bouquet și Rudolf Engler. Paris: Gallimard.
31. Brigitte Schlieben-Lange (1977): *Iniciación a la sociolingüística*. Madrid Gredos.
32. Brigitte Schlieben-Lange (1983): *Traditionen des Sprechens. Elemente einer pragmatischen Sprachgeschichtsschreibung*. Stuttgart: Kohlhammer.
33. Brigitte Schlieben-Lange (1987): *Lingüística pragmática*. Madrid: Gredos. Searle, John (1969): *Speech acts*. Cambridge: CUP.
34. Elisabeth Stark (2006): *Indefinitheit und Textkohärenz: Entstehung und semantische Strukturierung indefiniter Nominaldetermination im Altitalienischen*. Tübingen: Niemeyer.
35. Wolf-Dieter Stempel (1971): *Beiträge zur Textlinguistik*. München: Fink.

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)

36. Benvenuto Terrracini (1946): *Perfiles de lingüistas*, Tucumán: Universidad de Tucumán.
37. Federica Venier (2012): *La corrente di Humboldt*, Roma: Carocci.
38. Albert Wall (2015): *Bare Nominals in Brazilian Portuguese – an Integral Approach*. Tesis de Doctorado, Universidad de Zúrich.
39. Dieter Wunderlich (1972): *Linguistische Pragmatik*. Frankfurt am Main: Athenäum.

One of the most important contributions of Coseriu's extremely productive Uruguayan period in the 1950s is *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar* ('Determination and Surrounding Fields. Two problems of linguistics of speaking'). The paper was originally published in Spanish, in the German journal *Romanistisches Jahrbuch* in 1955-56. Here, Coseriu introduces some of his basic linguistic concepts, like the distinction between the universal, the historical and the individual linguistic level, and he inverts the doctrine attributed to de Saussure that all relevant linguistic problems should be considered departing from the level of *langue*, claiming the opposite: according to Coseriu, *speaking* ('el hablar'), the speaker's activity, is the key to all linguistic issues. The first part of Coseriu's paper offers a theory of nominal determination and the second part a sketch of what later would be called *pragmatics*: a theory of how a sophisticated relationship between linguistic signs and "surrounding fields" interacts in communication in order to create "sense" (*sentido*), the individual and concrete meaning of a (written or spoken) text.
This paper reminds the main aspects of Coseriu's contribution in the light of some comments made by Coseriu in an interview in the 1990s and it discusses the reception (and the lack of reception) of Coseriu's text which was in fact part of a much larger, yet unpublished project on the linguistic theory of proper names (*Teoría lingüística del nombre propio*).

BDD-A25799 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:59 UTC)